

ADATOK A VIDRA (*LUTRA LUTRA LINNAEUS, 1758*) VESZPRÉM MEGYEI ELTERJEDÉSÉRŐL

PETRÓCZI Imre

Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság, Veszprém

Abstract: More details about the otter's distribution in Veszprém County (Hungary) – We estimated the distribution of otter between Nov. 1995 and March 1996 and Nov. 1998 and March 1999. The method we used is the minimum-standard method worked out by IUCN. It has been being used several times in international researches. It is able to detect the presence and absence of species. During our study we were able to registrate the evidence of otter's presence at 63 different places in Veszprém County.

Bevezetés

A Környezetvédelmi Minisztérium megbízásából az „Alapítvány a Vidrákért” szervezésében és koordinálásával 1995 novembere és 1996 márciusa között, valamint 1998 novembere és 1999 márciusa között lezajlott egy, a vidra (*Lutra lutra Linnaeus, 1758*) magyarországi elterjedését vizsgáló felmérés, mely egyben országos állománybecslés alapját is képezte. A Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság munkatársaként több kollégámmal együtt mindkét ciklusban részt vettem a munkában, amely értékes adatokat eredményezett a faj Veszprém megyei elterjedésére vonatkozóan.

Előzmények

A vidra létszáma az élőhelyek mennyiségi és minőségi degradációja, a vizek szennyezettsége és intenzív használata, az orrvadászat mértékének növekedése és egyéb (csak részben ismert) okok miatt erőteljesen megfogyatkozott az utóbbi évtizedekben Európa nyugati részén. Az itteni országok nem kevés anyagi és szellemi energia ráfordításával igyekeztek és igyekeznek megakadályozni a létszám további csökkenését. A fenntartás részeként Európa országaiban a fajt természetvédelmi oltalom alá helyezték, továbbá felvették a Berni Egyezmény II. Függelékébe, a Nemzetközi Természetvédelmi Unió (IUCN) Vörös Könyvébe és a Washingtoni Egyezmény Függelékébe is. Magyarországon 1974-ben szintén védetté nyilvánították a vidrát és ma is fokozott védelem alatt áll (eszmei értéke 250 000 Ft).

Hazánk szerepe kulcsfontosságú a vidra megmentésében, hiszen a Kárpát-medencei állomány megővése, megerősödése lehet a faj fennmaradásának, szétterjedésének egyik nagyon fontos feltétele. A hathatós, aktív védelem érdekében tisztában kell lennünk a magyarországi elterjedéssel, a területi megoszlással, az állomány nagysággal és a veszélyeztető okokkal is.

A vidra Veszprém megyei (bakonyi) elterjedésére vonatkozóan a 70-es évek végéig bezárólag nem áll rendelkezésre semmiféle tudományos szempontból értékelhető adat (PAPP 1971, ILOSVAY-SZITTA 1977, ILOSVAY-SZITTA 1980). A közelmúltban történt felmérések (NECHAY 1980, SZEMETHY 1990, KEMENESNÉ-DEMETER 1994, GERA 1996) fejlődő vidrapopulációkról számoltak be országos viszonylatban.

A faj bemutatása

A vidrát a ragadozók rendjébe (*Camivora*), a menyétfélék családjába (*Mustelidae*), a vidrafélék alszaládjába (*Lutrinae*) sorolják. A faj nagyszerűen alkalmazkodott a vízi életmódhoz, ez testfelépítésében is tükröződik: törzse hengeres, feje vaskos, orra tompa, füle kerek és kicsi, nyaka rövid, vastag, végtagjai rövidek, lábujjait úszóhártya köti össze. Testhossza elérheti a 1–1,5 métert, farka ebből mintegy 35–40 centiméter, testtömege 7 és 15 kilogramm között változik. Szőrének többnyire vörösesbarna, fényes színe van, ami a hasi részen átmegy sárgásfehérbe. Hangjelzései változatosak: a legismertebb „vidrafüttytől” a vinnyogáson át a prűszkölésig tartanak.

Párása nincs évszakhoz kötve, egész évben folyamatosan történik. A két ivar a párzás ideje alatt él együtt. A vemhesség időtartama 63–65 nap. A kölykök fehér bundával és vakon születnek, szemük 30–35 napos korukban nyílik ki. Anyjukkal 10–12 hónapos korukig maradnak, ekkor válnak önállóvá. Ivarérettségüket 2–3 évesen érik el.

A vidra elterjedési területe felöleli Európát, egész Ázsiát Japánig és a Szundaszigetekig, valamint Észak-Afrikát. Európában öt, többé-kevésbé elszigetelt állományáról lehet beszélni: (1.) Brit szigetek (Nagy-Britannia és Írország); (2.) Skandinávia; (3.) Délnyugat-Európa (Ibéria-félsziget, Franciaország nyugati része); (4.) Közép- és Kelet-Európa (Oroszország nyugati területei, Ukrajna, Lengyelország, Litvánia, Belorusszia, Németország keleti területei, Csehország, Szlovákia, Ukrajna, Moldávia, Magyarország, Románia, Szlovénia, Bosznia-Hercegovina, Kis-Jugoszlávia, Macedónia, Albánia és Görögország) és (5.) Nyugat-Európa (Dánia, Hollandia, Belgium, Luxemburg, Franciaország északi területei, Olaszország, Svájc, Ausztria és Németország nyugati része). Ez utóbbi területek jó részén a vidra mára kihalt vagy rendkívül kicsiny, elszigetelt populációkban maradt meg. Egész Európában a törzsalak fordul elő.

A vidra vízhez és a vízben található zsákmányállatokhoz kötött. Tápláléka leginkább hal, de fogyaszt békákat, rákokat, rovarokat, kisebb madarakat és emlősöket is, továbbá kis mennyiségben növényeket is eszik (LANSZKI-KÖRMENDI 1996). Ökotípusai a gyors hegyvidéki patakoktól az eutróf, síkvidéki állóvizekig, alkalmas helyeken mindenütt megtalálhatók. Környezete leromlását csak bizonyos mértékig képes elviselni, ökológiai plaszticitását mégsem lehet merevnek nevezni. Lakóhelye nagyon változatos, búvóhelye és kotoréka a legkülönbözőbb helyeken található (pl. föld alatt, odvas fáokban, sűrű bokrokban, nádasban stb.).

A felmérés módszere

A vidra elterjedésének monitorozására az IUCN nemzetközi szabványt dolgozott ki (minimum-standard módszer), mely alapján már több országban folytattak felméréseket. Magyarországon is eszerint történtek a vizsgálatok, így lehetőség adódik az Európa országaiban ezzel a módszerrel elvégzett munkákból származó eredményekkel való összevetésre.

A felmérés alapelvei: A vidra jelenléte a jellegzetes életnyomok (lábnyom, hulladék, zsákmánymaradvány, elhullott egyed) alapján viszonylag könnyen és biztosan megállapítható egy-egy élőhelyen. Az állat vizuális megfigyelésére – rejtőzködő életmódja miatt – csak ritkán nyílik lehetőség, ezért az életnyomadatok felhasználása is elfogadott. A mennyiségi felmérés tehát nehéz, mert több példány is használhatja rendszeresen ugyanazokat a csapákat, ösvényeket. A felmérés tehát igazából jelenléthiány regisztrálására alkalmas.

A mintavételi terület kijelölése: A vízhez kötött életmód következtében egy-egy nagyobb terület lehetséges előfordulási helyei jól behatárolhatóak (állandó, természetes és mesterséges állóvizek, vízfolyások) és ezek, vagy ezek reprezentatív részein végzett felméréssel az állat jelenléte feltérképezhető.

A mintavétel ideje: A nyomok jobb észlelhetősége végett célszerű a kevésbé dús vegetációjú őszi-téli időszakban, novembertől márciusig végezni a mintavételt. Ezalatt a jelenléthiány megállapítására – a nemzetközi szabvány szerint – egy vizsgálat is elegendő (CSORBA – PECSENYE 1997).

A mintavétel módja: A kiválasztott területnek legalább 600 méteres, reprezentatív szakaszát kell átvizsgálni a folyóvíz partja mentén vagy az állóvíz körül. Csak a teljes szakasz átvizsgálása után „mondható ki” az előfordulás vagy a jelenlét hiánya. Ha már az első tíz méteren „vidrajel” van, a felmérés azon a helyen nem feltétlenül folytatandó a teljes szakaszon; az a mintavételi pont már ennek alapján is vidra által jártnak tekinthető.

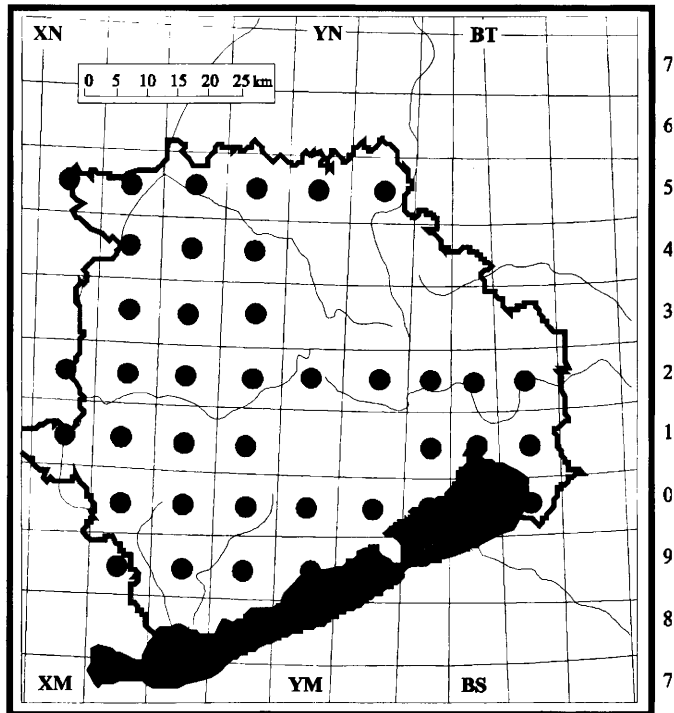
Eredmények

Az 1995 novembere és 1996 márciusa, valamint az 1998 novembere és 1999 márciusa között lezajlott felmérés eredményeképpen megrajzolható Veszprém megye vidra-előfordulási térképe, melyet 10 x 10 km-es, UTM rendszerű hálótérképen, a két ciklusra vonatkoztatva egyben ábrázoltam (**1. ábra**).

Az alábbi táblázatban a vidra előfordulásának helyeit rögzítettem Veszprém megyére vonatkoztatva az 1995 novembere és 1996 márciusa, valamint az 1998 novembere és 1999 márciusa között lezajlott felmérés nyomán (**1. táblázat**).

A mintavételi pontok ismertetésénél érvényesült a faunisztikai adatközlés hazai egységsítésére irányuló törekvés (DÉVAI–MISKOLCZI–TÓTH 1987), így a mintavételi helyek kódjai az UTM rendszerű hálótérkép 2,5 x 2,5 km-es bontású változata szerint kerülnek közlésre. Ez a lista lehetővé teszi külföldiek számára is az adatok felhasználását, illetve megkönynyíti a későbbi ellenőrzéseket.

Az adatok felsorolásánál az adatközlők (BAG: Barcza Gábor, BG: Békássy Gábor, MA: Mészáros András, MCS: Megyer Csaba, PI: Petróczi Imre, VJ: Vers József, VL: Vókó László) is feltüntetésre kerültek.

1. ábra: A vidra előfordulása Veszprém megyében

Értékelés

A felmérés során igyekeztem felkeresni Veszprém megye potenciális vidra-élőhelyeit, hogy képet kaphassak a faj elterjedéséről. A két ciklusban elvégzett vizsgálatok eredményeképpen 63 különböző mintavételi helyen találtam meg a vidra jelenlétének nyomait.

Az állat Veszprém megyében való elterjedéséről elmondható, hogy azokon a helyeken, ahol olyan élő víz (mesterséges vagy természetes állóvíz, vízfolyás) van, amelyben a vidra számára táplálék rendelkezésre áll, ott általában megtalálható a faj. Főként a táplálékban gazdag területeken marad meg, ahol a növényzet búvóhelykészítésre alkalmas. Ahol a táplálékellátottság nem megfelelő és/vagy a partmenti növényzet gyér, esetleg teljesen hiányzik, ott a faj csak átmenetileg fordulhat elő illetve hiányzik. Nagy valószínűséggel – a táplálékban szegényebb – kisebb vízfolyások, patakok csak „közlekedő folyosót” biztosítanak a vidrának a téli időszakban, vándorlása során. Jelenlétének nyomai azonban ilyen területeken is megtalálhatók, így ezek az élőhelyek sem hagyhatók – a vizsgálat módszere miatt – figyelmen kívül. Extrém esetben lakott településen belül is láthatók életnyomai (pl. hulladék Csajágon), pedig ott nagy valószínűséggel nem állandóan van jelen. A vidra előfordulása megyénkben ott nem észlelhető, ahol nem található megfelelő élő- és táplálékozóhely (állóvizek, vízfolyások) (pl. Tési-fennsík). Fenti eredmények nagyban átfednek a GERA által 1996-ban közltekkel.

1. táblázat: A vidra előfordulási helyei Veszprém megyében

Mintavételi terület	A terület UTM kódja	Mintavétel időpontja	Adatközlő
1. Ajka: Lőrintei-víztározó	XN 91 A2	1995.01.13.	PI
2. Veszprém-Gyulafirátót: Halastó	YN 22 B3	1995.10.31.	MCS
3. Balatonkenese: Balaton-part	BT 71 D1	1995.12.23.	PI
4. Várpalota: Sárrét	BT 82 C1	1995.12.29.	MCS
5. Szigliget: Lesence-patak (híd alatt)	XM 88 A4	1996.01.17.	PI
6. Tihany-Sajkod: Balaton-part	YM 19 C1	1996.01.22.	PI
7. Bakonyszentkirály: Hajmáspusztai-halastavak	YN 25 B2	1996.02.22.	PI
8. Béb: Gerence-patak (híd alatt)	XN 94 A4	1996.02.22.	PI
9. Kemenesszentpéter: Rába-folyó	XN 65 C2	1996.02.22.	PI
10. Lovászpataona: Halastó	XN 95 C1	1996.02.22.	PI
11. Marcaltó: Marcal-folyó	XN 75 C2	1996.02.22.	PI
12. Románd: Halastó	YN 05 C4	1996.02.22.	PI
13. Takácsi: Gerence-patak	XN 85 D1	1996.02.22.	PI
14. Ábrahámhegy: Burnót-patak (híd alatt)	XM 98 C1	1996.03.05.	PI
15. Balatonakali: Balaton-part	XM 09 C4	1996.03.05.	PI
16. Csabrendek: Meleg-víz (híd alatt)	XN 70 A1	1996.03.05.	PI
17. Kékkút: Burnót-patak (híd alatt)	XM 99 D1	1996.03.05.	PI
18. Monostorapáti: Halastó	XN 90 B4	1996.03.05.	PI
19. Nyirád: Nádló-patak	XN 80 A4	1996.03.05.	PI
20. Csabrendek: Meleg-víz (híd alatt)	XN 71 B4	1996.03.10.	MCS
21. Devecser: Széki-tó	XN 82 D3	1996.03.10.	PI
22. Apácatorna: Apáca-patak (híd alatt)	XN 71 A3	1996.03.12.	PI
23. Apácatorna: Torna-patak (híd alatt)	XN 72 B4	1996.03.12.	PI
24. Bánhalmapusztá: Hunyor-patak (híd alatt)	XN 63 C2	1996.03.12.	PI
25. Kamond: Kamondi-övérek	XN 62 D4	1996.03.12.	PI
26. Kiscsősz: Hunyor-patak (híd alatt)	XN 73 B2	1996.03.12.	PI
27. Nóráp: Halastó	XN 83 C1	1996.03.12.	PI
28. Pápa-Borsosgyőr: Kis-séd (híd alatt)	XN 84 B3	1996.03.12.	PI
29. Rigács: Marcal-folyó	XN 61 C2	1996.03.12.	PI
30. Vinár: Marcal-folyó (híd alatt)	XN 74 B1	1996.03.12.	PI
31. Ajka-Bakonygyepes: Csigere-patak (híd alatt)	XN 92 B3	1996.03.18.	PI
32. Nagytevel: Halastó	XN 93 C1	1996.03.18.	PI
33. Nemeshány: Sárosfői-halastavak	XN 81 B1	1996.03.18.	PI
34. Városlőd: Parési-ér (híd alatt)	YN 02 A2	1996.03.18.	PI
35. Csajág: Bürkös-réti-patak (híd alatt)	BT 81 B4	1996.03.20.	PI
36. Ajka: Lőrintei-víztározó	XN 91 A2	1998.10.31.	PI
37. Badacsonytomaj: Határsánc	XM 98 A4	1998.12.20.	BG
38. Ajka-Bakonygyepes: Csigere-patak (híd alatt)	XN 92 B3	1999.01.05.	PI
39. Apácatorna: Apáca-patak (híd alatt)	XN 71 A3	1999.01.05.	PI
40. Apácatorna: Torna-patak (híd alatt)	XN 72 B4	1999.01.05.	PI
41. Bakonyjákó: Bitva-patak (híd alatt)	XN 93 D1	1999.01.05.	PI
42. Bánhalmapusztá: Hunyor-patak (híd alatt)	XN 63 C2	1999.01.05.	PI
43. Devecser: Széki-tó	XN 82 D4	1999.01.05.	PI
44. Egyházaskesző: Marcal-folyó (híd alatt)	XN 75 D1	1999.01.05.	PI
45. Kamond: Kamondi-övérek	XN 62 D4	1999.01.05.	PI
46. Kiscsősz: Hunyor-patak (híd alatt)	XN 73 B2	1999.01.05.	PI
47. Márkó: Séd (híd alatt)	YN 12 B4	1999.01.05.	PI
48. Nagytevel: Halastó	XN 93 C1	1999.01.05.	PI
49. Pápa-Borsosgyőr: Kis-séd (híd alatt)	XN 84 B3	1999.01.05.	PI

50.Városlőd: Parési-ér (híd alatt)	YN 02 A2	1999.01.05.	PI
51.Vinár: Marcal-folyó (híd alatt)	XN 74 B1	1999.01.05.	PI
52.Balatonakali: Balaton-part	YM 09 C4	1999.01.07.	MA
53.Balatonakali: Balaton-part	YM 09 D1	1999.01.07.	MA
54.Örvényes: Balaton-part	YM 19 A3	1999.01.07.	MA
55.Szigliget: Eger-víz	XM 88 C4	1999.01.07.	BG
56.Szigliget: Kétöles-patak	XM 88 A4	1999.01.07.	BG
57.Szigliget: Tapolca-patak	XM 88 C2	1999.01.07.	BG
58.Tihany: Bozsai-öböl	YM 10 D2	1999.01.07.	VJ
59.Bakonypölöske: Körös-patak (híd alatt)	XN 83 D3	1999.01.13.	PI
60.Homokbödöge: Öreg-séd (híd alatt)	XN 94 D1	1999.01.13.	PI
61.Lovászpataka: Halastó	XN 95 C1	1999.01.13.	PI
62.Nemeshany: Sárosfői-halastavak	XN 81 B1	1999.01.13.	PI
63.Takácsi: Gerence-patak (híd alatt)	XN 85 D1	1999.01.13.	PI
64.Veszprém-Kádárta: Horgásztó	YN 22 B3	1999.01.13.	PI
65.Balatonalmádi (Káptalanfüred): Balaton-part	BT 71 B4	1999.01.19.	VJ
66.Tihany-Sajkod: Balaton-part	YM 19 C3	1999.01.20.	VJ
67.Bakonyszentkirály: Hajmáspusztai-halastavak	YN 25 B2	1999.01.25.	PI
68.Csajág: Bürkös-réti-patak (híd alatt)	BT 81 B4	1999.01.25.	PI
69.Románd: Halastó	YN 05 C4	1999.01.25.	PI
70.Várpalota: Sárrét (bányatavak)	BT 82 C1	1999.01.25.	PI
71.Vilonya: Malom-tó	BT 72 D4	1999.01.25.	PI
72.Csopak: Kerekedi-öböl	YN 20 A2	1999.02.19.	VJ
73.Tihany: Belső-tó	YM 29 A1	1999.02.19.	VJ
74.Salföld: Kísörsi-bányatavak	XM 98 C1	1999.02.20.	BAG
75.Balatonhenye: Henyei-tó	XM 99 C3	1999.02.22.	VL
76.Kövágóörs-Pálköve: Balaton-part	XM 98 C3	1999.02.23.	BAG
77.Révfülöp: Balaton-part	XM 98 C3	1999.02.23.	BAG
78.Monostorapáti: Eger-víz	XN 90 D2	1999.02.25.	BAG
79.Kövágóörs: Burnót-patak	XM 99 D3	1999.03.01.	BAG
80.Nemesgulács: Eger-víz (híd alatt)	XM 89 D4	1999.03.28.	PI
81.Csabrendek: Meleg-víz (híd alatt)	XN 70 A1	1999.03.29.	PI
82.Megyér: Marcal-folyó (híd alatt)	XN 61 D1	1999.03.29.	PI
83.Nagyvázsony: Vázsonyi-séd (híd alatt)	YN 00 A3	1999.03.29.	PI

A két vizsgálati ciklusban – monitorozási céllal – igyekeztem ugyanazokat az előfordulási helyeket felkeresni. 1995–96-ban 35, míg 1998–99-ben 48 mintavételi helyen jártam. 20 esetben megegyeztek a felmérés helyei. Ezeknél mindkét időben regisztrálható volt a vidra jelenléte. Jelen vizsgálatból és az országos felmérések eredményeiből (pl. GERA 1996) azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a vidra állománya ma megyénkben stabilnak tekinthető. A bekövetkezett tulajdonjogi változások (különösen a halas- és horgásztavak esetében), a manapság uralkodó gazdálkodói szemlélet, az ezzel összefüggésben álló illegális vidrapusztítás és a környezetszennyezés mértékének növekedése kedvezőtlen hatással lehet Veszprém megye illetve az ország vidrapopulációjára.

Köszönetnyilvánítás

Szeretném megköszönni kollégáimnak, Barcza Gábornak, Békássy Gábornak, Mészáros Andrásnak, Megyer Csabának, Vers Józsefnek és Vóko Lászlónak, hogy segítséget nyújtottak a felmérésben és az adatgyűjtésben.

Irodalom

- CSORBA G.–PECSENYE K. (1997): Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer X. Emlősök és a genetikai sokféleség monitorozása – Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest
- DÉVAI GY.–MISKOLCZI M.–TÓTH S. (1987): Javaslatok a faunisztikai adatközlés és számítógépes adatfeldolgozás egységesítéséhez. I.rész: Adatközlés – Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis 6.: 29–42.
- GERA P. (1996): Jelentés „A fokozottan védett és veszélyeztetett vidra országos állományfelmérése” című 1153/K nyilvántartási számú K + F szerződés teljesítéséről – Alapítvány a Vidrákért, Budapest
- ILOSVAY GY.–SZITTA T. (1977): A Bakony gerinces állatainak bibliográfiája 1970–1977 – Bakonyi Természettudományi Múzeum, Zirc (sokszorosított kiadvány)
- ILOSVAY GY.–SZITTA T. (1980): A zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum gerinces (Vertebrata) gyűjteménye – Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 15.: 213–223.
- KEMENESNÉ, K. I.–DEMETER, A. (1994): Uni- and multivariate analyses of the effects of environmental factors on the occurrence of otters (*Lutra lutra*) in Hungary – Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici 133–138.
- LANSZKI J.–KÖRMENDI S. (1996): Négy ragadozó emlősfaj táplálkozásökológiai vizsgálata a fonói halastó (Somogy megye) körzetében – Állattani Közlemények 81.
- NECHAY, G. (1980): Die Situation der Fischotter in Ungarn 215–221. – Ex. Reuter C.–Antal, F.: Der Fischotter in Europa, Oderhaus-Göttingen
- PAPP J. (1971): A Bakony állattani bibliográfiája – A Bakony természettudományi kutatásainak eredményei VIII.
- SZEMETHY L. (1990): Egyes védett ragadozók elterjedése Magyarországon – GATE Vadbiológiai Kutatóintézet, Gödöllő

Zusammenfassung

Angaben über die Verbreitung des Fischotters (*Lutra lutra* LINNAEUS, 1758) in Komitat Veszprém (Ungarn) – In Komitat Veszprém wurde die Verbreitung des in Ungarn streng geschützten Fischotters zwischen November 1995 und März 1996 und zwischen November 1998 und März 1999 untersucht. Die Untersuchungen wurden mit der Methode von IUCN (*Minimum-Standard*), die schon mehrmals in Europa verwendet, fertiggestellt. Während der Feldarbeit wurden die Spuren der Anwesenheit des Fischotters (z.B. Fußspur, Rest seiner Beute, Gelose) registriert und dadurch die Vorkommen der Tiere festgestellt. In diesen zwei Perioden wurden die "Lebensspuren" des Artes in 63 verschiedenen Punkten von Komitat Veszprém registriert. Nach diesen Untersuchungen wurde es festgestellt, daß der Art an den natürlichen oder künstlichen (aber lebenden) Seen, Flüssen, Bächen und Kanälen, wo der Fischotter seine Beute finden kann, verbreitet ist. Nach den Arbeiten zeigte es sich, daß es eine stabile Population des Otters in Komitat Veszprém gibt. Diese Ergebnisse decken sich mit den Angaben anderer ungarischer Untersuchungen (z. B. GERA, 1996.) auch.

A kézirat lezárva: 1999. május

A szerző címe (Author's adress): PETRÓCZI Imre

H-8200 Veszprém, Vár u. 31.